

सामुदायिक विकासमा आमा समूहको भुमिका

जनशक्ति टोल आमा समुह, पोखरा-१५ को एक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय

अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको

प्रयोजनको लागि प्रस्तुत

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

रेबिका थापा के.सी.

रोल नं.: ५२१/०७० 'B'

परिक्षा रोल नं.: ४८०४९६/०७५

त्रि.वि.दर्ता नं.: ६-२-४८-४४२०-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७८

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय समाजशास्त्र विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधकर्ता छात्रा रेबिका थापा के.सी. द्वारा “सामुदायिक विकासमा आमा समूहको भूमिका, जनशक्ति टोल आमा समुह, पोखरा-१५ को एक अध्ययन” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मेरो प्रत्यक्ष सुपररिवेक्षण र निर्देशनमा तयार पारिएको हो । उक्त शोध पत्रलाई आवश्यक मुल्याङ्कनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

तेज प्रसाद सुवेदी

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७८/१२/१०

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिको निम्ति शोधकर्ता छात्रा रेबिका थापा के.सी.द्वारा यस विभागमा प्रस्तुत “सामुदायिक विकासमा आमा समूहको भुमिका, जनशक्ति टोल आमा समुह, पोखरा-१५ को एक अध्ययन” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मूल्यांकन समितिबाट स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....

तेज प्रसाद सुवेदी

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....

लक्ष्मण प्रसाद शर्मा

बाह्य परीक्षक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....

शिव बहादुर थापा

विभागीय प्रमुख

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७८/१२/२५

कृतज्ञता ज्ञापन

“सामुदायिक विकासमा आमा समूहको भुमिका, जनशक्ति टोल आमा समुह, पोखरा-१५ को एक अध्ययन” शीर्षकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको लागि यो शोधपत्र तयार पारिएको छ । यो शोधपत्र तयार गर्नका लागि अमूल्य सल्लाह, सुझाव र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु तेज प्रसाद सुवेदी प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै विभागीय प्रमुख शिव बहादुर थापा, वाट्य परीक्षक गुरु लक्ष्मण प्रसाद शर्मा लगायत सम्पूर्ण समाजशास्त्र विभागका आदरणीय गुरुहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

तथ्याङ्क संकलनका क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई सूचना उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने जनशक्ति टोल आमा समूह पोखरा १५ का संस्थापक अध्यक्ष श्रीमती देवु कार्की र निवर्तमान अध्यक्ष श्री ऐलिना पराजुली, सचिव श्री कमला शाही, कोषाध्यक्ष श्री तारा ढकाल र अन्य सहयोगीहरू प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै आफ्नो सल्लाह तथा सुझाव दिने पोखरा-१५ का जनशक्ति मार्ग टोल विकास संस्थाका अध्यक्ष श्री मनहरी सुवेदी र सल्लाहकार श्री धनबहादुर गुरुङ प्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत सोधपत्र हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरो श्रीमान् श्री खेम बहादुर के.सी., तथा सम्पूर्ण मेरा परिवारहरू प्रति विशेष धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा सोधपत्रलाई फोटोकपि प्रिन्ट ब्यान्डिङ्ग गरि सहयोग गर्नुहुने एभरेष्ट कम्प्युटर सर्भिस परिवारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

.....

रेबिका थापा के.सी.

विषयसूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	ii
स्वीकृति पत्र	iii
कृतज्ञता ज्ञापन	iv
विषय सूची	v
तालिका सूची	vii
चित्र सूची	viii
अध्याय एक : परिचय	१-६
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्यहरु	५
१.४ अध्ययनको महत्व	५
१.५ अध्ययनको सिमाहरु	६
१.६ अध्ययनको संगठन	६
अध्याय दुई : सन्दर्भ साहित्यको समीक्षा	७-१९
२.१ सैद्धान्तिक पुनरावलोकन	७
२.२ पूर्व अध्ययनको समीक्षा	१५
२.३ अवधारणात्मक ढाँचा	१७
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	२०-२२
३.१ अध्ययनको क्षेत्र छनौटको औचित्य	२०
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	२०
३.३ अध्ययनको समग्रता र अध्ययन इकाई	२१
३.४ तथ्याङ्कको संकलनका विधिहरु	२१
३.५ तथ्यांक प्रस्तुतिकरण र विश्लेषण	२२
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्र र उत्तरदाताहरुको परिचय	२३-३४
४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय	२३
४.२ उत्तरदाताहरुको जनसांख्यिक, सामाजिक र आर्थिक विशेषता	२४
४.३ पेशाको आधारमा उत्तरदाताको विभाजन	२६

४.४	शिक्षाको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३०
४.५	पारिवारिक संरचनाको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३१
४.६	सामाजिक कार्यहरु	३२
अध्याय पाँच : आमा समूह र सामाजिक गतिविधि		३५-३९
५.१	सामुदायिक विकास निर्माणमा आमा समूहको सहयोग	३५
५.२	उत्तरदाताको घरायसी निर्णय प्रक्रियामा भूमिका	३८
अध्याय छ : आमा समूहका गतिविधिहरुद्वारा समुदायमा आएको परिवर्तन		४०-५२
६.१	क्रियाकलापले आर्थिक सुधारमा पारेको प्रभाव	४०
६.२	आमा समूह स्थापना हुनुभन्दा अगाडिको समुदायको अवस्था	४३
६.३	आमा समूह स्थापना हुनुका कारणहरु	४४
६.४	महिलालाई समाज र परिवारले हेर्ने दृष्टिकोणमा आएको परिवर्तन	४८
६.५	आमा समूह संलग्नता पछि समाजमा आफ्नो हैसियत	४९
६.६	सशक्तिकरणका लागि भएको परिवर्तन	४९
६.७	उत्तरदाताको सामाजिक र घरेलु हिंसा विरुद्ध आवाजको विभाजन	५०
अध्याय सात : सारांश र निष्कर्ष		५३-५६
७.१	सारांश	५३
७.२	निष्कर्ष	५५

सन्दर्भ सामग्री

अनुसूचीहरु

तालिका सूची

तालिका	पृष्ठ	
४.१	उत्तरदाताहरूको उमेर विवरण	२४
४.२	उत्तरदाताहरूको जातियता विवरण	२५
४.३	उत्तरदाताहरूको धर्म	२६
४.४	उत्तरदाताको पेशागत विवरण	२७
४.५	बचतको स्रोत	२७
४.६	मासिक खर्च विवरण	२८
४.७	कर्जा नलिने र नलिने उत्तरदाताहरूको विवरण	२९
४.८	उत्तरदाताहरूको शैक्षिक स्थितिको विवरण	३०
५.१	नेतृत्व विकास र क्षमता अभिवृद्धि कार्यहरूमा उत्तरदाताहरूको सहभागिता	३६
५.२	आमा समूहको नीति निर्माणमा सहभागिता	३७
५.३	संस्थामा नियमित बैठकमा सहभागी सम्बन्धी विवरण	३७
५.४	घरायसी निर्णय प्रकृत्यामा उत्तरदाताको भुमिकाको विवरण	३८
५.५	सञ्चार माध्यमको उत्तरदाताहरूद्वारा प्रयोग सम्बन्धी विवरण	३९
६.१	ऋण लिएर सञ्चालन गरेको कार्यबाट हुने मासिक आम्दानी	४१
६.२	उत्तरदाताहरू स्थापनादेखि नै यसमा आबद्ध भए नभएको अवस्था	४५
६.३	स्थानिय महिलाहरू आमा समूहमा आबद्ध हुनुको कारण	४५
६.४	छोरीलाई दिइने शिक्षाप्रति अभिरुची उत्तरदाताहरूको धारणा	४६
६.५	छोराछोरीको शिक्षाप्रति अभिरुची देखाएको नदेखाएको	४७
६.६	प्रौढ कक्षामा परिवारबाट सहभागी भएको विवरण	४८
६.७	उत्तरदाताहरूको सामाजिक हैसियतमा आएको परिवर्तन	४९
६.८	समूह गठन पछि सामाजिक कार्यमा संलग्नता	५०
६.९	सामाजिक र घरेलु हिंसा विरुद्ध आवाज	५१

चित्र सूची

चित्र		पृष्ठ
४.१	परिवार संरचनाको अवस्था	३१
६.१	परिवारका सदस्यले महिलालाई काममा सहयोग गरे नगरेको अवस्था	४२